

БЪЛГАРО-РУМЪНСКИ ЕЗИКОВИ ОТНОШЕНИЯ

ВАСИЛКА АЛЕКСОВА, ОЛГА МЛАДЕНОВА

Делается обзор исследований, посвященных известным общим для болгарского и румынского языков явлениям, которые представляют собой результат многовековой интерференции двух языков. Обзор состоит из двух частей в соответствии с условиями (устные или культурные контакты), вызвавшими общие черты в двух языках. В первой части рассматриваются фонетические, морфосинтаксические, словообразовательные, лексические, ономастические, семантические и фразеологические черты румынского языка, считающиеся результатом взаимодействия между языком славяноболгарского и румынского населения в течение их долгой совместной жизни к северу от Дуная, как и лексические, ономастические, словообразовательные, семантические и фразеологические черты болгарского языка, объясняемые влиянием румынского языка. Во второй части представлены болгарские языковые элементы, проникшие через литературу в румынский литературный язык в период его формирования, в результате болгарского культурного влияния, как и лексические элементы, заимствованные из румынского языка в период утверждения лексических норм современного болгарского литературного языка.

The article is a review of the linguistic phenomena, common to Bulgarian and Rumanian, which are the result of the centurieslong interference between the two languages. The review consists of two parts with a view to the conditions (oral and cultural contacts) which engendered the common features of the two languages. The first part deals with the phonetic, morpho-syntactic, word-formative, lexical, onomastic, semantic and phraseological features of Rumanian which are considered to be the result of the interaction between the languages of the Slav-Bulgarian and Rumanian population during the long period of their living together north of the Danube. The lexical, onomastic, word-formative, semantic and phraseological features of Bulgarian, which are to be accounted for by the influence of Rumanian, are also considered. The second part deals with elements of the Bulgarian language which penetrated, through literary sources, into standard Rumanian during the period of its formation as a result of the Bulgarian cultural influence. It also considers the lexical elements borrowed from Rumanian during the period when the lexical norms of modern standard Bulgarian were established.

1. УСТНИ КОНТАКТИ*

1.1. Началото на контактите между славяни и романизирани даки се поставя със заселването на славяните от двете страни на река Дунав. Първото споменаване на славяни по долното течение на Дунав принадлежи на Псевдокезар Назиянски и се от-

* Първата част (*Устни контакти*) е написана от О. Младенова, а втората (*Книжовни контакти*) — от В. Алексова.

нася към началото на VI в. от н. е. През VII и VIII в. славяните вече масово се заселили из целия Балкански полуостров чак до Пелопонес, което не означава, че са се изтеглили окончателно от земите на север от река Дунав. При археологически разкопки на територията на Румъния е установено, че „първите славянски племена (склавини и анти) ... използвали за жилища землянки с каменни печки или огнища, ограбени с камъни. Те донесли със себе си собствена керамика, близка до пражкия тип ... Погребалният им ритуал е трупоиогарянето“ (История на Румъния 1960, стр. 738). Славяните, заселили Дакия и асимилирани по-късно от румънското население, условно са наречени от някои учени (А. М. Селищев, Е. Петрович) дакийска славянина. По това време вече се набелязват диалектните различия на праславянския език, които дават право да се говори за западни, източни и южни славяни, както и някои от изоглосите, разграничаващи отделните славянски езици вътре във всяка група. Въз основа на топонимни данни, чиято старинност е неоспорима, се доказва идентичността на езика на дакийските и на българските славяни (Петрович 1963). Народността назоваване на това славянобългарско население *schel* е една от най-старите славянски заемки в румънския език и е широко застъпено в румънската топонимия — *Scheia, Schel, Valea Scheilor, Schiaua, Schiaul, Scheuleu* и много други (Йордан 1963, стр. 284).

Що се отнася до романизираното население, което има за свои потомци днешните румънци, липсата на сведения за него у древните автори чак до X—XII в. довежда до продължителни спорове както за неговия брой, така и за мястото, където се формира румънският народ (Полевой 1972). Първото споменаване на власите на Балканите принадлежи на Йоан Скилица, византийски автор от края на XI в., и се отнася към 976—988 г., а Никита Хониат пръв ги споменава на север от Дунава през 1164 г. Основен поминък на власите е било скотовъдството, най-често в една от неговите номадски форми (рум. *transhumanță*): сезонни миграции на овчарите със стадата им от планините към равнините, съответно от Карпатите към Влашката низина и от Стара планина към Дунавската равнина, при което семействата им живеят в постоянни селища (Капидан 1926). Това не изключва напълно заниманията със земеделие, както и различните междинни степени от номадски към уседнал начин на живот. Още при първото им споменаване власите са наречени от Йоан Скилица *ōdītai* „скитащи, пътуващи“, а в някои грамоти от XIII в. например названието *власи* губи етническото си съдържание и в смисъл на „пастири“ се противопоставя на *земляни* и *люди* (Ангелов 1958, стр. 104). Сред заемките от румънския език в славянските езици преобладават думите със значения от областта на овцевъдството, а българските заемки в румънския език изобилствуват в областта на земеделието и имат съвременен характер в скотовъдството (вж. по-долу стр. 166, 168).

По време на Първата българска държава, вследствие на войните, водени от хан Крум, в пределите на славянобългарската държава влизат земите на север от река Дунав чак до Северните Карпати, а на изток — по река Днестър (История на България 1954, стр. 74).

При образуването на Втората българска държава след въстанието на Асеневци през 1185 г. връзките на населението от двете страни на голямата река се запазват и укрепват поради неговите общи интереси (Примов 1965, стр. 40).

Тежките условия на живот по време на турското робство предизвикват преселване на компактни групи българи в румънските земи. „Преселническите вълни заливат българските земи особено силно по време на кърджалийските размирици и след руско-турските войни през XVIII и през първата половина на XIX в. Най-значителни маси българско население, предимно от Източна България, се заселват през първата половина на XIX в. в румънските дунавски княжества Влашко и Молдова, както и в Южна Русия“ (Жечев 1970, стр. 5).

Това са, бегло скицирани, историческите рамки, в които се осъществява контактът между българския и румънския език.

1.2. При продължителния езиков контакт между румънския и българския език двуезичното славянобългарско население постепенно преминава към монолингвизъм, но в румънския език, възприет от него, има многобройни следи от контактите със славянобългарски език. Според С. Б. Бернщейн (1958) между славянобългарското и румънското население при тяхното няколковесно столетие на терито-

рията на днешна Румъния са съществували два вида билингвизъм: славяно-румънски и румъно-славянски, с отражение съответно в славянобългарския и в румънския език. След асимилацията на славянобългарското население обаче за румънското влияние върху неговия език може да се съди само по откъслечни данни (вж. стр. 166).

1.3. За изясняване на процесите на българско-румънския билингвизъм от миналото голямо значение имат еднотипните процеси, които протичат в съвременната епоха в българските говори в румънско обкръжение, в румънските говори в българска среда, както и в граничните говори по течението на река Дунав. Българските говори в Румъния са предмет на изследванията на Ст. Стойков (1958), К. Димчев (1974), румънското влияние в говора на Ново село, Видинско, се разглежда от М. Младенов (1967), българското влияние върху румънските говори се изследва от В. Нестореску (1968; 1971a).

1.4. Румъно-славянобългарският билингвизъм в областта на фонетиката и фонологията се проявява в две насоки:

- обогатяване на инвентара от фонемите на румънския език;
- възприемане на славянски тип отношения в някои от сферите на фонологичната система на румънския език.

Това довежда до конвергентна еволюция на румънската и (източно)българската фонетична система и е дало право на Е. Петрович (1956, стр. 38) да напише: „По такъв начин румънският език се е присъединил към онази категория езици (като напр. арменския), които притежават фонетична (фонологична) структура от тип различен от типа на тяхната морфологична структура. Фонетичната и фонологичната структура на румънския език е от славянски тип, докато морфологичната му система е от романски тип, както е с романски произход и по-голямата част от основния му речников фонд.“

Не съществува единодушие относно обяснението на произхода на едно или друго фонетично явление. Например А. Росети (1968, стр. 302) отнася към резултатите на славяно-румънския билингвизъм само:

1.4.1. Палатализацията на лабиалните съгласни в румънския разговорен език и палатализацията на избушните дентални съгласни в някои дакорумънски говори (chicioare < piscioare 'крака', chiatră < piatră 'камък', gie < vie 'лозе', frat'e < frate 'брат', bin'e < bine 'добре').

1.4.2. Йотацията на начално *e*- [este '3 л. на глагола съм', произнесено jēste, el (mōi), произнесено jēl].

1.4.3. Появата на гърлена спирантна съгласна *h* заедно със заемки от български като hrănă 'храна', duh 'дух', har 'благодат' (стб. ХАРЪ), vihor 'виелица' (стб. ВИХЪРЪ) и на препалатална търкава съгласна *j* заедно със заемки като jale 'жал', jar 'жар', grajd 'обор' (стб. ГРАЖЪ), sojos 'кожух'.

Най-обстойни са заниманията на Е. Петрович с румъно-българското взаимодействие в областта на фонетиката и според резултатите от неговите изследвания към интересувашите ни тук явления се отнасят още и:

1.4.4. Появата на звучната зъбна търкава съгласна *z* заедно с думи като groază 'страх' (стб. ГРОЗЪ), răzi 'пазя' (Петрович 1956, стр. 36).

1.4.5. Фонологичната опозиция между палатализирани и непалатализирани съгласни *an* — *ani* (Петрович 1956, стр. 21; но срв. изводите за важните отличия на румънските палатализирани и непалатализирани съгласни от славянските у Болокан и др. 1970).

1.4.6. Фонологичната опозиция между закръглени и незакръглени гласни *cadă* — *coadă* (Петрович 1956, стр. 22).

1.4.7. Отдавна е била забелязана приликата между ниските средни гласни *ъ* и *ѣ* в българския и румънския език (срв. и албанското *ë*), но тя се отдава на различни причини и се обяснява по различен начин (Цонев 1921, стр. 3; Петрович 1956, стр. 6—8; История на румънския език 1978, стр. 135—138).

1.4.8. Конвергентната еволюция на румънската и българската фонетична система довежда до явления, които, макар че се дължат на самостоятелен вътрешен развой, увеличават типологичното сходство на двата езика: изпадане на високата предна гласна (*i*) в неударено положение в края на думата (рум. faci, lași, българ. диал. круш, рабѣт), преглас на съгласна (*л'*) в съгласна (*li*) (рум. găină, iute, българ. диал. нѣ-

дейа, бейа) у Стойков (1966) [срв. и гледището на Георгиев (1963, стр. 85 — 90) за румънския произход на явлението].

1.5. Две са явленията от областта на морфосинтаксиса, които единодушно се признават за славянски (български) по произход в румънския език:

1.5.1. Звателна форма за женски род на -о (рум. *soro* 'сестро', *fato* 'моме', Mario като бълг. *жено*, *майко*), каквато в другите романски езици не съществува (Росети 1968, стр. 303 — 304; Пътруц 1974, стр. 124 — 132). Възможно е за възприемането на тази форма да е способствувало съвпадането на звателната форма за мъжки род на -е в румънския и българския език (рум. *băiete* 'момче', *bărbate* 'мъжо', бълг. *човече*).

1.5.2. В областта на числителните имена освен старата лексикална заемка *sută* 'сто' (Пътруц 1971) цялата система на числителните бройни имена е построена по начин, който напомня повече славянската бройна система, отколкото латинската: от 11 до 19 рум. *un-spre-zece* както стб. *ѣдинѣ на десѣте*, от 20 до 90 рум. *două-zece* както стб. *два на десѣти* (Росети 1968, стр. 304; Гълъбов 1962; Болокан 1969).

Що се отнася до някои други явления, които ще бъдат разгледани по-долу, разискванията върху техния произход продължават:

1.5.3. Поява на кратка форма на инфинитива *cîntare* > *cînta* според български и сръбохърватски инфинитивни форми без -*ти* (Кржепински 1948; Бенеш 1955; Гълъбов 1961), но се застъпва и схващане за самостоятелно независимо развитие (Бик 1967, стр. 147).

1.5.4. Единствен от романските езици, в който има среден род, отличаващ се качествено както от средния род в латинския, така и от средния род в славянските езици, е румънският език (Петровиц 1959; Росети 1968, стр. 629 — 633; Пътруц 1974, стр. 133 — 152; Фишер 1975). Румъно-славянобългарският билингвизъм е могъл да допринесе за появата на „необходимост от род на неодушевените предмети“ (Петровиц 1959, стр. 339), която обаче се реализира по свой начин в румънския език.

Докато в областта на фонетиката от разгледаните няколко общи явления между българския и румънския език само наличието на нисък среден гласен *ъ* се отнася към т. нар. балкански черти (срв. Погирк 1960; Брънкуш 1973), в областта на морфосинтаксиса голям дял имат именно явленията, общи за балканския езиков съюз.

1.5.5. Задпоставен член (срв. Зандфелд 1930, стр. 165 — 173; Дан 1979; Георгиев 1968), за чийто български произход в румънския език вж. Гълъбов (1962). Частни въпроси на членуването в съставителен план в двата езика се разглеждат у Гълъбов (1963), Младенов (1966), Василев (1968), Алексова (1979).

1.5.6. Аналитичното образуване на бъдеще време е сходно в балканските езици (Зандфелд 1930, стр. 180 — 185), но българският и румънският език проявяват сходство, което се обяснява с българско влияние (Росети 1968, стр. 307), и в детайлите например в образуването на бъдеще предварително време в румънския език.

1.5.7. Синкретизмът на родителния и дателния падеж в румънския език се обяснява със славянско влияние (Шадбей 1952), но е възможно и обяснение чрез развитие на тенденции, съществували още в латинския език (Граур 1969, стр. 63).

1.5.8. Общността в употребата на граматикализираните предлози в балканските езици, в това число и паралелите между българския и румънския език, се разглежда от П. Асенова (1972).

1.5.9. Румънските средства за изразяване на утвърждение и отрицание са силно повлияни от славянски модели (Никулеску 1965, стр. 48 — 56; Зайдел 1958, стр. 63 — 83; Младенова 1980, стр. 43 — 44).

1.5.10. На синтактичното (в най-широк смисъл) славянско влияние върху румънския език е посветена монографията на О. Зайдел *Elemente sintactice slave în limba română*, в която се прави обзор на всички явления, за които е възможно да се намери славянски паралел (най-често руски или български), но доказателствата не винаги са изчерпателни и достатъчно убедителни.

1.6. В резултат от езиковата интерференция между езика на славянобългарското население, обитавало днешните румънски земи, и румънското население чувствително е бил обогатен инвентарът на румънските словообразователни елементи: представки и най-вече наставки. Пръв О. Денсушану (1975, стр. 237 — 245) прави сравнително пълен опис на славянските по произход представки и наставки в румън-

ския език. Пътруц (1974, стр. 153 — 160) изказва твърдението, че в румънския език няма славянски афикси, тъй като те са били заети със съответните думи и впоследствие са били извлечени от тези думи, когато броят им е станал достатъчно голям, за да могат да бъдат анализирани. Процесът на заемане на словообразователни елементи е обрисован много правдоподобно, но той не е аргумент в подкрепа на тезата, че става дума за собствено румънски афикси.

1.6.1. В Словообразуване (1978, стр. 301) се изброяват 13 представки от славянски произход: do- [doboŋi 'събарям', dofierbe 'сварявам напълно', doplin 'съвсем пълен' (Словообразуване 1978, стр. 98 — 100)], iz- [izgoni 'изгонвам', ispăși 'изкупувам, изплащам', izlăz 'пасище' (Словообразуване 1978, стр. 131 — 134)], nă- [năsilnic 'насилнически', năminji 'изцапвам' (Словообразуване 1978, стр. 155 — 161)], ne- [nefericire 'нещастие', neinteles 'неразбираем', neobrazare 'безочливост' (Словообразуване 1978, стр. 161 — 168)], o- [osfini 'освещавам' (Словообразуване 1978, стр. 170 — 172)], po- [potopi 'потапям', poveste 'приказка' (Словообразуване 1978, стр. 186 — 188)], pod- [podmol 'подмол' (Словообразуване 1978, стр. 188 — 190)], prea- [preaintept 'премъдър', prealăuda 'словословя', pregăti 'приготвям' (Словообразуване 1978, стр. 192 — 198)], pro- [prozice 'повтарям', progalben 'много жълт' (Словообразуване 1978, стр. 199 — 200)], ră- [răzbate 'прониквам', răsoace 'препичам' (Словообразуване 1978, стр. 210 — 214)], vâ- [vâleat 'срок' (Словообразуване 1978, стр. 252)], vâz- [vâzduh 'въздух' (Словообразуване 1978, стр. 253 — 254)] и ză- [zălud 'налудничав', zăgoni 'изгонвам' (Словообразуване 1978, стр. 254 — 256)]. Някои от тях имат ограничено, регионално разпространение.

1.6.2. Наставките, заети в резултат от румъно-славянобългарския билингвизъм, са двойно повече, ако се съди по списъка, представен у Росети (1968, стр. 321 — 326): -ac [scundac 'къс', prostănac 'глухав' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. IV, стр. 48)], -ar [fugar 'беглец' (вж. още Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. III, стр. 143 — 154, Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. I, стр. 77 — 84)], -aş [codaş 'опашкар', fluieraş 'свирчица' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. I, стр. 77 — 84)], -că (ferestruică 'прозорче'), -ci [corneci 'дявол' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. IV, стр. 37 — 45)], -eală [aiureală 'замаяност', cămăşială 'люспа' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. II, стр. 129 — 138)], -ean [sătean 'селянин' (вж. и Граур 1929, стр. 64)], -ei [putinei 'буталка за масло' (вж. и Граур 1929, стр. 70)], -eţ [drumeţ 'пътник', măreţ 'велик' (вж. и Граур 1929, стр. 43)], -ic (frătic 'братче'), -ice (pădure 'горичка'), -ilă [Negrilă, topilă 'топило' (Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. II, стр. 149 — 178)], -ină [ciurdină 'стадо', вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. III, стр. 49)], -iş [pietriş 'камък' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. III, стр. 60 — 61)], -işte [porumbişte 'кукурузище' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. III, стр. 58 — 60)], -iţă (cheiţă 'ключе', morăriţă 'мелничарка'), -iv [uscăţiv 'мършав' (вж. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. IV, стр. 87 — 111)], -nic (dornic 'желез', trainic 'траен' (вж. и Граур 1929)], -og [pinţenog 'за кон — с бели глезени' (срв. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. VI, стр. 50 — 51)], -u- (dăru 'дарявам', a se strădui 'старая се'), -uş (găinuşă 'кокошчица', bărbătuş 'мъжкар' (срв. и Изследвания по словообразуване 1959 — 1972, т. II, стр. 199 — 212)).

1.7. Българското влияние се проявява най-силно в областта на лексиката. На него са посветени монографичните изследвания на Фр. Миклошич (1860), Г. Михъла (1960) и голяма част от монографията на Б. Цонев (1921). В списание „Limba română“ от петнадесетина години съществува постоянна рубрика *Етимологични белешки*, в която се привеждат и неизвестни, нови български етимологии на румънски, често диалектни думи. Голям е делът на учени като Г. Михъла, Е. Врабие, В. Нестореску, О. Гуцу и др.

1.7.1. Фонетичната адаптация на българските заемки в румънския език може да служи за хронологически критерий при отнасянето на думите към най-стария пласт заемки (Мирчев 1958, стр. 72 — 74). Специално внимание се отделя на българския рефлекс *šd, *žd на праславянските *tj, *dj (рум. sfeşnic, бълг. *свещник*: рум. primejdie, бълг. *премъдние*: Петрович 1956), източнобългарския гласеж *a на *ъ (рум. hrean, бълг. *хрян*; рум. leaş, бълг. *лек*, диал. *л'ак*), двойното предаване на носовките (рум.

muncă < бълг. *мѣка*, стб. *мѣка*; рум. *trîmbă* < бълг. *трѣба*, стб. *трѣба*; рум. *rînd* < бълг. *ред*, стб. *рѣдъ*; рум. *smînti* < стб. *сѣмѣстѣ*; Росети 1968, стр. 615 — 616; Нандриш 1925), запазването, изпадането и вокализирването на еровата (рум. *sută*, стб. *сѣтъ*; Михыла 1971, стр. 360; рум. *beznă* < стб. *бѣзъмѣн*; рум. *obște* < стб. *обѣщѣе*; рум. *dobitoc* < бълг. *добитѣк*, стб. *дѣбѣтъкъ*; рум. *pestrîț*, бълг. *пестър*, стб. *пѣстрѣ*; Росети 1968, стр. 336 — 338), метатезата и ликвидите (рум. *baltă*, стб. *бѣлтѣ*; рум. *gard*, стб. *гѣрдъ*; рум. *daltă*, стб. *дѣлтѣ*; рум. *prag* < стб. *пѣргъ*; рум. *grădină* < бълг. *градина*; Михыла 1971, стр. 363 — 364). Различно обяснение получават и онези думи, които са подложени на фонетични изменения, действували толкова рано в историята на румънския език, че са характерни предимно за латинските думи: *șchiu* (вж. стр. XXX) < лат. *schavus*, както рум. *cheie* 'ключ' < лат. *clavis*, рум. *încina* 'посвеждавам' < лат. *inclinare*; рум. *jurin*, стб. *жѣрѣнѣ*, рум. *smîntînă*, бълг. *сметана*; рум. *stărin*, бълг. *стопан*; рум. *stîncă*, стб. *стѣнка*; рум. *stîncă*, стб. *стѣнка*, както рум. *cîneră* < лат. **canara*; рум. *adînc* < лат. *aduncus*; Михыла 1971, стр. 358 — 363; рум. *măgură* 'хълм', стб. *мѣгѣръ*, рум. *mătură* 'метла', стб. **мѣтъла*, както рум. *soare* < лат. *solem*; Михыла 1971, стр. 359; рум. *coasă* < стб. *коса*; рум. *poală* < стб. *поала*, както рум. *coadă* 'опашка' < лат. *coda*; рум. *poare* < лат. *porum*.

1.7.2. Морфологичната адаптация на българските глаголи е предмет на изследванията на Винцелер (1969) и Пътруц (1974, стр. 62 — 71). Адаптацията на българските съществителни имена на -o се разглежда у Пътруц (1975, стр. 133 — 159), а на българските *nomina agentis* (войник) като прилагателни имена (*voinic*) у Гълъбов (1966). Конвергентното развитие на румънския и българския език довежда до еднаквата морфологична адаптация на чуждоезикови (турски) елементи (срв. рум. *paghilea* — ж. р., бълг. диал. *паргил'а* — ж. р.; Младенов 1970б).

1.7.3. Изследванията върху географското разпространение на българските заемки в румънския език разкриват наличие на няколко характерни ареала, които, комбинирани с други данни, могат да свидетелствуват за древността на дадена лексема в румънския език: северозападният ареал е свидетелство за архайчност на лексемата (Гълъбов 1961), както и разпространението, което покрива цялата дакорумънска територия (Михыла 1973б, стр. 28), докато в случаите, когато думата се употребява само в южните, съседни на България области (Олтения, Мунтения, Добруджа), най-често става дума за сравнително нови заемки (Михыла 1973б, стр. 41). Съотношението на славянските диалектни изоглоси и изоглосите на славянските заемки в румънския език е предмет на статията на Петрович (1963).

1.7.4. Шумни разисквания предизвикват опитите да се направи количествена характеристика на славянските лексикални елементи в румънския език. Според статистиката на А. Чихак (1870) славянските лексикални елементи в румънския език съставляват 40% от румънската лексика, но при тази статистика не е взета предвид т. нар. разпространеност на думите, способността им да образуват производни. Поновата статистика на Д. Макря (1961, стр. 32) посочва 7,98% старобългарска и 1,78% българска лексика в румънския език.

1.7.5. Многобройните лексикосемантични групи, към които принадлежат българските заемки, се разглеждат у Цонев (1921), Михыла (1960). Важен дял сред тях заемат лексемите, които се отнасят към селското стопанство, материалната култура, флората и фауната, околната природа, човека и човешкото тяло, обществени отношения и душевния мир на човека. Така групираният материал понякога дава възможност да се установят по-дълбоките взаимодействия в поминъка материалната и духовната култура на румънското и славянобългарското население (срв. например богатата славянска терминология в областта на земеделието и по-специално на плуга (Канчел 1921; Бернщейн 1948, стр. 90 — 96) *plug* 'плуг', *coacă* 'коса', *greblă* 'гребло', *proțar* 'процеп на кола', *osie* 'ос', *brazdă* 'бразда', *ogor* 'нива', *braniște* 'бранище', *pleavă* 'плява' и много други).

1.7.6. Семантичните изменения, които са претърпели старите български заемки в румънския език, са предмет на изследванията на Михыла (1960, стр. 219 — 248). Голямата отдалеченост в значенията на думата в българския (и в другите славянски езици) и в румънския служи понякога на някои изследователи като аргумент за спецификата на т. нар. дакославянски език или за неславянски произход на думата.

срв. рум. *zăpadă* 'сняг' — бълг. *запад*; рум. *a se grăbi* 'бързам' — бълг. *грабя*; рум. *a găsi* 'намирам' — бълг. *гася*). Отдавна е установено (Пушкариу 1976, стр. 279), че някои от тези случаи се дължат на калкиране на румънски думи в езика на двуезичното славянско население. Семчински (1974, стр. 163 — 165) убедително доказва съществуването на дума *варă в стария румънски език със значение 'пара' и 'исламък', по което славянобългарското *para* е калкирало второто значение, така че румънското *para* е синоним на *pasăre*, *văraie* 'исламък'.

1.7.7. Стилистичната експресивност на славянските (българските) елементи и отношението им към техните синоними от латински произход са, общо взето, пренебрегвани от изследователите с изключение на Врабне (1968).

1.8. Големият брой български заемки в областта на румънските местни и лични имена е очевиден и при най-бегъл поглед.

Много дълго време славянските местни имена са били разглеждани недиференцирано от гледна точка на хронологията и произхода им (Цонев 1921, стр. 33—34; Илиев 1925). На устните контакти между българско и румънско население се дължат две хронологически вълни местни и лични имена: топоними и антропоними, останали след асимилацията на старото славянобългарско население в румънските земи, и топоними и антропоними, донесени от преселници след XVII в. (Константинеску 1963, стр. XXI). Разграничението между топонимите, създадени от славянобългарското население, и топонимите от славянски по произход думи в румънския език (Петрович 1970, стр. 292 — 303) довежда до локализиране на териториите, заселени в миналото от славянобългарско население. Установява се, че български характер имат местните имена в южната зона (Мунтения, Добруджа, Южна Трансилвания) (Петрович 1970, стр. 173 — 194). Съществува известно противоречие между ареалите на славянската лексика в румънския език и разпространението на българските топоними на територията на Румъния, така че въпросът за съотношението между славянските (българските) диалектни изоглоси, изоглосите на славянските елементи в румънския език и българските топоними остава открит (Младенов 1974).

Освен славянобългарските по произход местни имена като Bistret, Bistrița (срв. *Бистрица*), Craiova (срв. *Кралево*), Crivă, Crivină (срв. *Кривина*), Ialomița (срв. *яловница*), Ilfov (срв. *елхов*), Pocioliste (срв. *Почивало*), Predeal (срв. *Предел*), Smîrdan (срв. *Смърдан*), Snagov (срв. *Снегово*) и много други интересни проблеми поставят някои местни имена като Dunăre, Iași, Mureș, Olt, Prut, Timiș (Росети 1968, стр. 327), чийто фонетичен облик свидетелства за славянско посредничество, както и такива имена, при които може да се предположи калкиране: рум. Frumoasa — бълг. *Добра*; рум. Repedea — бълг. *Бистрица* (Пушкариу 1976, стр. 299, стр. 301 — 302). Някои български словообразователни наставки в топонимите са били предмет на отделни изследвания (Петрович 1970; Пътруц 1974, стр. 169 — 171; Заимов 1973, стр. 61 — 64; и др.).

Поради спецификата на топонимите (Йордан 1963, стр. 154 — 183), образувани от антропоними с български произход (каквито могат да носят не само представители на славянобългарското население), за тях в повечето случаи се предполага, че са създадени от румънското население, сред което намират широко разпространение лични имена като Dan, Mircea, Stan, Dragomir, Vlaicu, Bogdan, Dobrea, Ganea, Radu, Vlad, Bratu, Radomir, Voicu, от които са могли да бъдат образувани местните имена Bogdănești, Dobrești, Brăteni, Dănești, Radomir.

На отделни аспекти в словообразователната структура на антропонимите обръща внимание Й. Пътруц (1974, стр. 161 — 168, стр. 172 — 212; 1975).

1.9. Румънският език заема своеобразно място сред другите романски езици в своето отношение към общия лексикален фонд от латински произход (Фишер 1965; Папахаджи 1927 — 1929). Специфичната семантична еволюция (рум. *mura* 'права турция' → 'мокря, кисна' според *квася*; Мазилу 1974; рум. *codru* 'парче' → 'хълм' по стб. *ДѢЛЪ*; Скок 1920), изчезването (рум. *lună* 'небесно светило' и 'календарна единица' според стб. *лѢСАЦѢ*, а *mensis* не се запазва; Семчински 1974, стр. 221) или, напротив, запазването на някои латински думи в румънския език (Росети 1968, стр. 184 — 193) могат да се дължат на симбиозата със славянобългарското население и една значителна част от тези явления наистина се дължи на румъно-славянобългарския билингвизъм, но в тази област се работи активно едва през последните го-

дини (Росети 1968, стр. 317 — 319; Семчински 1973; 1975; 1977 и особено монографията на С. В. Семчински от 1974 г.; Младенова 1979), макар че отделни наблюдения са били направени още през миналия и в началото на нашия век (Шъйняну 1887; Яцимирски 1904; Пушкириу 1976, стр. 280, стр. 284; Цонев 1921, стр. 29 — 30; Денсушану 1925 — 1926).

Многочисленото славянско население при усвояване на румънския език е влагало свое, славянско съдържание в романските по форма думи — семантични калки — (напр. лат. *tenet* 'нежен' в корелация с *младък* 'нежен, мек, крехък; млад' придобива значение 'млад', характерно за рум. *tinăr*; Семчински 1974, стр. 145), образувало е думи по модели от родния си език — структурни калки — (напр. рум. (ai) *usturoi* 'чесън' от *ustura* 'сърбя, дразня' е калкирано по *чеснов лук* от *чеса*тн: Пушкириу 1976, стр. 280).

За попълването на инвентара от структурни и семантични успоредици между българския и румънския език най-перспективно е изследването на двата езика на равнището на диалектите. Помощ за тяхното хронологизиране може да окаже географското им разпространение.

1.10. Съществуването на множество фразеологични успоредици между българския и румънския език е известно отдавна (срв. напр. приведените у Цонев 1921, стр. 30 — 33 а *pune la inimă* — *слагам на сърце*; *cu jumătate de gură* — *с половин уста*; *nici în clin, nici în mîncă* — *ни в клин, ни в ръкав* и др.; Папахаджи 1908).

Инвентарът на българско-румънските фразеологични успоредици все още не е цялостно известен, много малко е направено за изясняването на произхода и на разпространението на отделните успоредици, изследванията в дълбочина все още са изключения (срв. *să fii cu ochii în patru* — *отваряй си очите на четири*; Шайнке, Врачу 1975) и причината за това се крие най-вече в зачатъчното състояние на фразеологията като наука (Семчински 1974, стр. 197 — 200).

1.11. Първите изследвания, в които систематично се разглежда румънското (лексикално) влияние върху българския език, принадлежат на Миклошич (1879), Романски (1910), Шелудко (1927). Фр. Миклошич разглежда румънското влияние във всички славянски езици, а в студията на Ст. Романски не се различават двата хронологически пласта: латинския и румънския. По-обхватно румънското влияние върху българския език се изследва от Капидан (1923), но отсъствието на разграничение на общобългарските от локално разпространените лексеми създава неточно впечатление за обема на румънското влияние. В последно време известните факти на румънско влияние върху българския (и другите славянски езици) се преразглеждат от нови позиции и се обобщават от Ниша-Армаш и др. (1968) и Осман-Завера (1977).

Румънско влияние се отбелязва, както бе посочено, най-вече в областта на лексиката, като повечето думи имат диалектно, регионално разпространение. По-широко известни са *буркан, гоголан, зестра, калушар, карам, карначе, каруца, качулка, мамалига, маса, фъркулица, хурка, чула* и др. Една група думи се отнасят към овцевъдството: *вакъл, гега, урда, брънза, каикавал, сугаре, мург, турма*; други се отнасят към материалната култура: *капра, кърлиг, дърмон, контор, фашиа, кана*. Сред тях особено място заемат названията на части на облеклото (Младенов 1972), към растенията и животните: *бучилиш, барабой, картоф, кукута, музикато, паун, пуйка*.

Интересни от теоретично гледище са няколко обратни заемки: български по произход думи в румънския език, заети отново в българския език — *хърлец, гринда, пунга, чолан* (Бернар 1962).

На приноса на румънския език за обогатяване на лексиката на социалните диалекти обръщат внимание Петровиц (1931 — 1933), Гъмюлеску (1965).

Инвентарът от румънски елементи в българския език се попълва в резултат от изследванията на Георгиев (1958, стр. 49 — 53), Симеонов (1958а), Бернар (1963 — 1964), Дуриданов (1968), Младенов (1970а), Нестореску (1971б), Петканов (1974), Иванчев (1976) и др.

Топоними с румънски произход като *Бащиор, Чербул, Ярбата, Мачеи, Мургаи, Мушиат, Пасарел, Пичор, Вакарел, Черчелат, Гаванос, Бърбулица, Урсулица* и др. се локализируют най-вече в западните краища на България и свидетелствуват за по-активни румънско-български контакти именно в тези райони (Вайганд 1908; Дуриданов 1960; Заимов 1958; Симеонов 1972; Мойсе 1975; Нестореску 1975).

Значително по-слабо изследвани са антропонимите от румънски произход (Дуриданов 1973; Гъмулѐску 1974).

Може да се предположи априори, че част от семантичните и фразеологичните успоредии между българския и румънския език, особено онези, в които българският език проявява своеобразие в сравнение с другите славянски езици, се дължат на румънско влияние. Това обаче е доказано за твърде малко случаи: напр. *давя* 'душа' и 'топя във вода' по рум. *îpеса*, чиято семантична еволюция е естествена за романските езици (Кандря, Денсушану 1907 — 1914, № 1262).

В словообразователно отношение румънско влияние се предполага при наставката *-ул, -ур*: *Радул, Янкул* (Капидан 1923, стр. 174 — 175; но Добрев 1970). Георгиев (1955) смята за румънска по произход наставката със събирателно значение *-ор* (*жѐнорѝ*), срв. рум. форма за мн. ч. ср. р. *împurî, chibriturî*. Румънско посредничество се отбелязва при заемането на наставка *-аи* за образуване на имена на лица: *богатѝи, ергѝнаи* (Русинов 1966).

1.12. Общото между българския и румънския език не може да се разглежда изолирано от другите езици и особено от балканските. Някои от разгледаните общи черти (във фонетиката, морфосинтаксиса, голяма част от лексиката и фразеологията) са разпространени и в другите езици от балканския езиков съюз и са измежду основните характеристики, които обосновават неговото съществуване. Езиковото взаимодействие между българския и румънския език очертава модела на езиковите отношения вътре в балканския езиков съюз; то съставлява ядрото на този езиков съюз и подчертава ролята на българския език не само като език-източник и език-приемател на езикова интерференция, но и като език-посредник при разпространението например на гръцкото и турското влияние сред балканските езици.

2. КНИЖОВНИ КОНТАКТИ

2.1. Формирането и развитието на българския и румънския книжовен език е тясно свързано със социалната и културната история на двата народа, със сложните политически и културно-исторически процеси на Балканския полуостров. В различните етапи на своето развитие двата книжовни езика са заимствували един от друг необходими езикови елементи, някои от които са отхвърляли през следващите етапи, други са се установили трайно в тях.

Условията за културно и политическо развитие на българския и румънския народ в периода на зараждане на румънския литературен език (XVI в.) благоприятствуват в него да проникнат значителни старобългарски и среднобългарски книжовни елементи. Няколко века по-късно (XIX в.) румънският литературен език оказва известно въздействие при формирането на лексикалните норми на съвременния български книжовен език.

2.2. Старобългарският език се разпространява на територията, населена с румънци, още през X в. За това свидетелствуват както исторически, така и епиграфски данни — разпространението на Първата българска държава на север от р. Дунав (вкл. Южна Трансилвания), приемането на християнското богослужение в цялата българска държава, както и откритите в Добруджа старобългарски надписи от X в. (Михъила 1963б, стр. 24 — 26; Олтяну 1975, стр. 257). Проникването на старобългарски елементи в румънския език започва още от този ранен етап на българско културно влияние. През XIV в. се създават румънските феодални княжества Влашко и Молдова и в тях се развива богата книжовна дейност на среднобългарски език (Бърбулеску 1928; Турдяну 1947; Панаитеску 1963; вж. библиография у Бойчева 1976). Въведен най-напред за нуждите на богослужението, скоро този език става официален в канцелариите на румънските владетели. До XVI в. той се развива като единствен книжовен език в княжествата, като в него проникват редица елементи от живия румънски език, както и от сръбската (във Влашко), руската, украинската и полската (в Молдова) редакции на старобългарския език. „Нашата стара култура — казва румънският славист Йоан Богдан — както във Влашко, така и в Молдова е в голямата си част българска: най-старите ръкописи са почти всички български, а първите документи на войводите са редактирани на езика, използван по това време от бъл-

гарските царе в техните канцеларии, така наречения среднобългарски език...“ (Богдан 1900, стр. 586). През този период се създава богата книжнина, известна като славяно-румънска.

Езикът на славяно-румънската книжнина е обект на редица изследвания: Венелин 1849; Хашдеу 1869; Богдан 1889; Милетич, Агура 1893; Яцимирски 1906; Бърбулеску 1928; Богдан 1946; Бернщейн 1948; Джамо-Дяконица 1971; Михъила 1973а; Олтяну 1975; и др. Според Л. Милетич и Д. Агура (1893, стр. 285) развитието на румъно-българския книжовен език (термин, използван от авторите) се дължи на развитието на живия български език на територията на Влашко. Тяхната идея е развита от съветския езиковед С. Б. Бернщейн (1948, стр. 15), който смята, че славянското население в Румъния е оцеляло до XVI в. (а не до XII в., както поддържат румънските учени) и че литературният славянски език (термин на автора) се развива във Влашко в родна славянска среда. До днес не съществува един установен термин за езика на славяно-румънската книжнина. В нашата езиковедска литература той е наричан понякога влахобългарски (когато става дума за езика на княжеските грамоти) или румъно-български книжовен език (Милетич, Агура 1893). Общоприет от румънските учени в последно време е терминът *slavonă românească*, а елементите на този език се наричат с л а в о н и з м и. Някои учени използват термина славонизъм, за да означат общославянските заемки в румънския език (Олтяну 1960).

Елементи от живия румънски език започват да проникват в книжовния румъно-български постепенно. Етапите на това проникване са набелязани точно от А. И. Яцимирски (1903). През XVI в. започват да се появяват самостоятелни румънски преводни текстове, които все още са много близки до оригинала както по лексикалния материал, така и по фонетичните и графичните особености. Изключително важни за проследяването на българското книжовно влияние върху румънския език са паралелните румънски и славянски текстове от XVI и началото на XVII в. Това влияние е твърде силно в първите румънски преводни текстове и постепенно заглъхва в по-късните преводи и в оригиналните съчинения. Но една значителна част от книжовните български елементи са възприети трайно и съществуват и до днес в румънския книжовен език.

2.2.1. Проблемата за българското книжовно влияние върху румънския език не е проучен цялостно. Румънските езиковеди изследват най-често общо книжовно-славянските заемки, рядко се посочва точният източник (старобългарски или по-късните му редакции), което понякога е и трудно да се определи. Но всички изследвачи на историята на румънския книжовен език приемат, че най-много книжовно-славянски елементи са проникнали от среднобългарската редакция в румънския език в периода на създаването и укрепването на румънските феодални княжества през XIV — XV в., а по-късно са приети някои сръбски и руски елементи. Старобългарските думи са сравнително малко (Здреня 1967, стр. 314).

Много често в езиковедската литература книжовното българско влияние не се разграничава от народното (устно). За първи път Б. П. Хашдеу обобщава, преувеличавайки, че повечето славянски думи в румънския език имат книжовен характер (Хашдеу 1869, бр. 48; 1876, стр. 17). По-късно книжовнобългарското влияние е разглеждано накратко в някои по-обща трудове по история на румънския език (Денсушану 1975, стр. 336 — 342, 802 — 832; Росети 1964; Пушкарю 1976, стр. 292 — 296; Росети, Казаку, Ону 1971) и в конкретни изследвания (Богдан 1894; Яцимирски 1903). Е. Петрович (1938) подчертава необходимостта от разграничаване на устните и книжовните славянски лексикални заемки в румънския език, което би могло да се направи въз основа на фонетични и лексико-семантични критерии. След него с тези въпроси се занимават: Фотич 1956; Панаитеску 1958; Олтяну 1960; Михъила 1960, стр. 138 — 148; 1963б; 1967; Джамо, Стойкович 1962; Здреня 1967; Соломон 1969; Ивънеску 1980, стр. 420 — 422, 484 — 497.

2.2.2. Почти всички изследвания до днес разглеждат книжовните български заемки главно в румънската лексика. Г. Михъила (1963б, стр. 30 — 31) систематизира критериите за определяне на книжовните елементи:

1. Лексико-семантичен: значението на думите и принадлежността им към определена лексикална сфера или към определен стил.
2. Фонетичен:

— запазване на *h* не в начална позиция: *duh, văzduh*, наред с народните *păduf, praf*;

— вокализация на еровете в слаба позиция: *a săvîrși, sobor (săbor)*, наред с народните *a sfîrși, sbor*;

— късни фонетични явления, отразени в редакциите: *mucenic, măcinic* при *a munci*. На базата на фонетичните особености старобългарските думи на *-anie* и *-enie* в румънския език също се включват към книжовните заемки (Петрович 1938, стр. 86).

Г. Михъла (1963б, стр. 31) разделя книжовните заемки на две групи: чисто славянски думи и гръцки думи, проникнали в румънския език посредством българския (по-рядко през сърбохърватския). Известен е фактът, че голяма част от църковната и светската терминология е предадена на българите от византийците и от българите преминава у румънците, което се посочва във всички изследвания върху тази терминология. Обширна и задълбочена конкретна разработка на византийско-българското влияние върху румънския език прави Х. Михъеску (1966, стр. 83 — 102; 1967; 1968).

В трудовете по история на румънския език книжовнобългарските заемки се представят твърде общо, като най-често се анализират едни и същи думи, взети от различни текстове. Понякога се срещат различия при определянето на произхода на лексикалната единица, какъвто е случаят с рум. *poră* — според Г. Михъла (1963б, стр. 34) тя има сръбски произход, а според М. Здренгя (1967, стр. 314) и Г. Ивънеску (1980, стр. 380) — старобългарски.

Книжовнославянските заемки в румънския език са групирани семантично в изследванията на Г. Михъла (1960; 1963б) и М. Здренгя (1967). Отделно разглежда църковната и феодалната терминология и Г. Ивънеску (1980).

Църковна терминология. Повечето термини в църковната терминология на румънския език имат български или византийски (през българския език) произход: рум. *duh* < среднобълг. *духъ*, рум. *heruvim* < стб. *херувимъ* < гр. *χερουβιμ*, рум. *sfînt* < стб. *свѣтъ* (онче рум. *sfetitel* — от среднобълг.), рум. *diavol* < стб. *дѣволъ* < гр. *δαίμων*, *blagovestenie, cădelniță, evanghelie, liturghie*, а *cădi, crisnic, măcinic, molitvă, a se căi, a se pocăi, post, praznic, taină, țîrcovnic, troiță, apostol, milostiv, ispită, greșeală, a săvîrși, zugrav, veac, icoană, vlădică* и др.

Феодална терминология. Тя прониква в румънския език през XIV—XVI в. Примери: *boier, baștină, caznă, dajdie, danie, datină, dvor, jalbă, gloată, gospodar, graniță, nărod* (вариант на *norod*), *obște, viteaz, voivodă, logofăt, ceașnic, stolnic, postelnic* и др. С изчезването на съответните институции изчезват и термините, които ги назовават. Част от тази терминология е запазена и до днес: *boier, gospodar, staroste* (с известни семантични промени).

Култура, писменост. *Azbuche, buche, bucoavnă, citanie, a citi, cirtă, glavă, izvod, letopiseț, pisanie, pravilă, sbornic (zbornic), ucenic, zapis* и др.

Румънската дума *a citi* (бълг. *чета*) има безспорно български произход. Поранната дума е **leg* както в останалите романски езици (фр. *lire*, ит. *leggere* от лат. *legere*), за което говори арумънската дума *aleg* ('чета') (Пушкарчу 1976, стр. 294). Тя е съхранена до днес и е единствена с такова значение. Заради това в някои изследвания тя е включена сред устните заемки от българския език (История на румънския език 1978, стр. 92).

През феодалната епоха чрез среднобългарски проникват в румънския език имената на месеците, запазени до днес, както и терминът *calendar*. В българския език те идват от гръцкия (Ивънеску 1980, стр. 496).

Изследвайки книжовнославянските елементи в румънския език, М. Здренгя (1967, стр. 315) прави някои изводи за тяхното разпространение. Авторката установява, че на цялата румънска територия (и в народния език) са разпространени: *poră* ('поп', 'свещеник'), *protopor* ('протопоп'), а *sprovedi* ('изповядвам', *evanghelie* ('евангелие'), *liturghie* ('литургия'). Някои термини се срещат в определени райони: архаичната форма *măcinică* ('мъченица'), както и глаголят *cădește* ('кадя') се срещат само в Трансилвания.

2.2.3. Чрез православното богослужение на старобългарски език и разпространената по-късна среднобългарска църковна книжнина в Румъния, в румънския език са се настанили и редица лични имена наред с българските лични имена, проник-

нали по устен път (вж. първата част на настоящата работа, стр. 167). От XII до XIX в. румънската антропонимия придобива агиографски характер под влияние на църковната култура (Константиnescu 1963, стр. X). Православната църква налага гръцко-славянска антропонимия, т. нар. библиейски или календарни имена. Те са отбелязани от Константиnescu (1963), Пушкарчу (1976, стр. 296 — 298), Ивъnescu (1980, стр. 421). срв.: Alexandru, Alexe, Andrei, Cirstea, Constantin, Dimitrie, Ecaterina, Gheorghe, Grigorie, Ilie, Ileana, Ioan, Iordan, Lazăr, Manea, Mihail, Nedelcu, Oprea, Petru, Preda, Vasilie.

2.2.4. Рядко застъпвана в езиковедската литература е проблемата за книжовно-българското влияние в областта на словообразуването чрез деривация. Е. Петрович (1938) доказва старобългарския произход на наставките -anie, -enie на базата на фонетични критерии. Думите, образувани с тези наставки, имат абстрактно значение и са проникнали в румънския език по книжовен път: blagoslovenie, cazanie, citanie, do-stoianie, poslanie. В изследванията върху словообразуването в румънския език обикновено не се посочва пътят, по който проникват българските представки и наставки (срв. Денсупану 1975, стр. 644 — 684; Словообразуване 1978; Олтяну 1960, стр. 604 — 606). Но несъмнено продуктивността на някои от тях в етапа на формиране на румънския книжовен език е затвърдена чрез проникналите по книжовен път думи или чрез калкиране: стб. ПРѢДЪЗНАЮЩІЯ > рум. preînțelepciune, стб. ПРѢДЪЗНАЮЩІИ > рум. a se preînalta, стб. КЪЗЪМЪЗДЪМЪ СЪ > рум. a se încuibura и др.

2.2.5. В периода на първите румънски преводни текстове често се срещат езиковите калки (семантични и структурни) като средство за обогатяване на езика. Изключително голямо е значението на паралелните славянски и румънски текстове от XVI и началото на XVII в. за проследяването на калкирането на значения и структури по старобългарски модели. Редица езиковеди обръщат нарочно внимание на тази проблема: Шъйняну 1887; Яцимирски 1904; Зайдел 1958; Олтяну 1960; Росети 1964; Михъла 1967; Соломон 1969.

2.2.5.1. Значително по-малко са семантичните калки, открити в старите румънски текстове: рум. limbă 'език' и 'народ' (Шъйняну 1887, стр. 75; Яцимирски 1904, стр. 261), рум. carte 'писмо' и 'книга' (История на румънския език 1978, стр. 95), рум. ținere 'държа' и 'управлявам' (Шъйняну 1887, стр. 83; Росети 1964, стр. 72) и др.

2.2.5.2. Структурните калки увеличават словообразователните възможности в румънския книжовен език, който се обогатява с нови сложни думи, чиято структура копира старобългарския модел:

- 1) представка + прилагателно име: рум. preacurată < стб. ПРѢДЪЗНАЮЩІЯ;
- 2) представка + съществително име: рум. preînțelepciune < стб. ПРѢДЪЗНАЮЩІИ;
- 3) отрицателна частица + прилагателно: рум. necurații < стб. НЕЧЪСТЪНИ;
- 4) отрицателна частица + съществително: рум. nedreptate < стб. НЕПРАВДА (Михъла 1967, стр. 535 — 538);
- 5) предлог + съществително: рум. fără(de)lege < стб. БЕЗЗАКОНІЕ (Михъла 1967, стр. 537; Соломон 1969);
- 6) съществително + съществително: рум. omuiubire < бълг. човеколюбие (Олтяну 1960, стр. 606);
- 7) наречие + глагол: рум. binecuvînta < бълг. благослови (Михъла 1967, стр. 539; Зайдел 1958, стр. 137).

Бъдещите изследвания на двуезичните текстове биха предоставили нов, интересен материал и биха допълнили съществуващите данни за българското книжовно влияние върху румънския книжовен език в периода на неговото формиране.

2.3. От своя страна през XIX в. румънският език играе известна роля при формирането на научната, общественно-политическата и икономическата терминология на съвременния български книжовен език.

През третата четвърт на миналия век се засилват националноосвободителните борби на българите, разгръща се богата културно-просветна дейност. През този период се формира и съвременният български книжовен език. Революционната българска емиграция живее главно в Румъния. Букурещ, Браила и Галац стават центрове на българската култура. Българските емигранти издават тук редица вестници и списания (някои от тях са двуезични: на български и румънски език), отпечатват

над 300 книги (Симеонов 1960, стр. 534). Така се създават предпоставки за проникване на румънска лексика в българския език.

Значението на този исторически момент за навлизане на международна лексика в българския език чрез румънския за пръв път отбелязва Вл. Георгиев (1958, стр. 55). В езика на нашите емигранти и книжовници се срещат редица румънски лексикални елементи (главно неологизми в румънска фонетична форма), а също и семантични и структурни калки. Някои от лексикалните елементи се употребяват и до днес в българския език. С въпроса за румънското влияние върху българския книжовен език, особено в по-ново време, се занимават наши и румънски учени: Симеонов 1958б, 1960, 1964, 1967, 1973, 1975; Ничева 1965; Младенов 1971, 1975; Келару 1941, 1973, 1976; Завера 1971; Баз-Фотиад 1972.

2.3.1. Една категория елементи характеризират само езика на българските книжовници и емигранти в Румъния: географски названия, румънски думи или изрази, употребени понякога със стилистичен ефект: Франца, Лондра, *улей* 'масло' < рум. *ulei* (Младенов 1975, стр. 160), *куврик* 'геврек' < рум. *cuvrig*, *реду-засвам* 'отказвам' < рум. *a refuza*, *са траяска* 'да живее' < рум. *să trăiască*, *бълг. думнезеу меу* 'боже мой' < рум. *dumnezeul meu* (Младенов 1971, стр. 545—546, 548), *бълг. комплиментеле меле* 'моите почитания' < рум. *complimentele mele* (Симеонов 1973, стр. 294).

2.3.2. В публицистични, белетристични и поетични произведения на наши революционери и книжовници от миналия век се срещат значително количество румънски лексикални елементи: у Ботев, главно в публицистиката, над 400 думи (Симеонов 1967, стр. 61), у Каравелов — около 250 думи (Симеонов 1975, стр. 169). Голямата част от тях са думи от международната лексика. У Софроний Врачански: *аргумент*, *резон*, *баталия* (при някои от тях е възможен и руски произход) (Ничева 1965, стр. 159); в творчеството на Г. С. Раковски: *сентенца*, *брошура*, *банкрути* (Симеонов 1958б, стр. 437); в малкото запазени документи и публикации на В. Левски: *република*, *билети*, *такси*, *гаранция*, *адреса*, *девиза*, *революция* (Симеонов 1973, стр. 291); у Д. Войников: *камера*, *сентенца*, *депеша*, *абонати*, *витален*, *амнистия*, *регуламент*, *криза*, *претенция* (Симеонов 1973, стр. 293); у Каравелов: *акция*, *амбиция*, *аноним*, *аргумент*, *атрибут*, *атестат*, *дуализъм*, *аритметика*, *комисион*, *визита*, *кондиция*, *република* (Симеонов 1973, стр. 298; 1975); в творчеството на Ив. Вазов: *абонамент*, *брошура*, *капела*, *комисар*, *магазин*, *резерва* (Симеонов 1973, стр. 294; Младенов 1971); у Ботев: *абонат*, *адреса*, *анали*, *визита*, *гара*, *декорация*, *депутация*, *диета*, *камера*, *комплимент*, *метода*, *коректура*, *лингвистика*, *сума*, *република* и др. (Симеонов 1967).

Немалка част от представените лексикални елементи се включва и днес в активния речников фонд на българския книжовен език. За някои от думите се предполага, че са проникнали в българския език по два пътя едновременно — чрез българския периодичен печат в Румъния и в Цариград: *акция*, *амбиция*, *аноним*, *атестат*, *гаранция*, *дуализъм*, *екзекуция*, *карантина*, *карикатура*, *кауза*, *конвенция*, *контракт*, *копие*, *мода*, *операция*, *павилион*, *панталони*, *патрон*, *република*, *рубрика*, *салон*, *секта* и др. (Симеонов 1975, стр. 172).

2.3.3. Румънското влияние върху езика на българските книжовници и емигранти в Румъния се изразява още и в наличието на някои структурни и семантични калки по румънски модели.

2.3.3.1. По-рядко се среща калкиране на значения: *бълг. член* 'статия' < рум. *articol* (Младенов 1971, стр. 548; Симеонов 1967, стр. 62), *бълг. книги* 'карти за игра' < рум. *cărți* (Младенов 1971, стр. 546), *бълг. сичка* 'цяла' < рум. *toată* (Младенов 1975, стр. 164).

Под влияние на значението на румънските предлози се променя употребата на предлозите в езика на емигрантите в Румъния: *бълг. на* < рум. *la*: *Седна на един гъл* (Младенов 1971, стр. 546); *бълг. на* < рум. *în*: *Да си иди на отечеството* (Младенов 1975, стр. 164). Намират се на Букурещ (Симеонов 1973, стр. 291); *бълг. от* < рум. *din*: *От цялото си гърло* (Младенов 1971, стр. 546).

2.3.3.2. Калкирането на румънски синтактични структури в Рибния буквар на Петър Берон изследва М. Сл. Младенов (1975). Авторът отбелязва частичната употреба на няколко вида конструкции: членувано съществително + притежателно местоимение: *тѣлото наше* (стр. 160), съществително + прилагателно: *трева суха*

(стр. 162), членувано прилагателно + показателно местоимение + съществително: *умната тази молба* (стр. 160), конструкции със съюза *заради да* (< рум. *pentru ca să*): *заради да не стори много работи* (стр. 163).

Посочените тук и всички останали анализирани семантични и структурни калки в езика на българската емиграция в Румъния не са се запазили — те характеризират само един особен момент от развоя на съвременния български книжовен език. От румънските книжовни елементи в съвременния български книжовен език са се запазили само група думи от международната лексика.

2.4. Направеният кратък обзор съвсем не изчерпва всички публикувани досега изследвания върху книжовните контакти между българския и румънския език. Представени са по-конкретните разработки и части от обобщаващи трудове по история на румънския език. Бъдещи проучвания ще представят нови данни, за да се пристъпи към обобщаване на румъно-българските езикови взаимоотношения.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Алексова 1979: В. Алексова. Наблюдения върху употребата на определителния член в българския и румънския език. „Съпоставително езикознание“, IV, 1979, № 6.
- Ангелов 1958: Д. Ангелов. Аграрните отношения в Северна и Средна Македония през XIV в. София, 1958.
- Асенова 1972: П. Асенова. Общност в употребата на най-характерните граматикализирани предлози в балканските езици. „Годишник на Софийския университет. Факултет по славянски филологии“, т. LXVII, 1972, кн. 1.
- Баз-Фотиаде 1972: L. Baz-Fotiadé. Activitatea în domeniul traducerilor literare a emigrației bulgare din România (de la începutul sec. al XIX-lea până în anul 1877). „Romanoslavica“, XVIII, 1972.
- Бенеш 1955: P. Beneš. Incrucșarea latino-slavă în formarea infinitivului românesc. „Studii și cercetări lingvistice“, 1955, № 3—4.
- Бернар 1962: P. Bernard. Две български думи от славянски произход, обратни заемки в български език. „Български език“, 1962, № 6.
- Бернар 1963—1964: R. Bernard. Quatre mots bulgares d'origine roumaine. „Linguistique balkanique“, 1963, № 2; 1964.
- Бернштейн 1948: С. Б. Бернштейн. Разыскания в области болгарской исторической диалектологии. Язык валанских грамот XIV—XV веков. Москва-Ленинград, 1948.
- Бернштейн 1958: S. B. Bernstein. Cu privire la legăturile lingvistice slavo-române. „Omăgiu lui Iorgu Iordan“. București, 1958.
- Бик 1967: J. Byck. Studii și articole. București, 1967.
- Богдан 1889: I. Bogdan. Cîteva manuscripte slavo-române din Biblioteca imperială de la Viena. „Analele Academiei Române. Seria II. Memoriile Secției istorice“, XI, 1889.
- Богдан 1894: I. Bogdan. Insemnătatea studiilor slave pentru români. București, 1894.
- Богдан 1900: I. Bogdan. De la cine și cînd au împrumutat românii alfabetul chirilic. „Lui Titu Maiorescu, Omăgiu“. București, 1900.
- Богдан 1946: D. P. Bogdan. Caracterul limbii textelor slavo-române. București, 1946.
- Бойчева 1976: П. Бойчева. Евтимий Търновски и църковно-културният живот в двете румънски княжества през XV—XVIII в. София, 1976 (дисертация).
- Болокан 1969: G. H. Bolocan. Observații asupra originii numeralelor românești. „Limba română“, 1969, № 2.
- Болокан и др. 1970: Г. Болокан, В. Нестореску, И. Робчук, Ол. Гуцу. Типологические заметки в области консонантизма (на материале русского, украинского, болгарского и румынского языков). „Romanoslavica“, XVII, 1970.
- Брънкуш 1973: G. Brăncuș. Albano-romanica III. Vocala ă în română și albaneză. „Studii și cercetări lingvistice“, 1973, № 3.

- Бърбулеску 1928: I. Bărbulescu. Curente literare la români în perioada slavonismului cultural. București, 1928.
- Вайганд 1908: G. Weigand. Rumänen und Aromunen in Bulgarien. „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig“, XIII, 1908.
- Василев 1968: Х р. В а с и л е в. Нечленуването на роднински названия в румънски и български като езиково явление. „Български език“, 1968, № 2 — 3.
- Венелин 1849: Ю. Венелин. Влахо-болгарские грамоты. Петербург, 1849.
- Виншелер 1969: O. Vințelerg. Cu privire la nuanțele de aspect ale verbelor românești de origine slavă. „Studii și cercetări lingvistice“, 1969, № 1.
- Врабне 1968: Э. В р а б и е. Экспрессивность элементов славянского происхождения в румынском языке. „Romanoslavica“, XVI, 1968.
- Георгиев 1955: В л. Г е о р г и е в. Заемане на морфологични елементи. „Сборник в чест на акад. Александър Теодоров-Балан по случай деветдесет и петата му годишнина“. София, 1955.
- Георгиев 1958: В л. Г е о р г и е в. Въпроси на българската етимология. София, 1958.
- Георгиев 1963: В л. Г е о р г и е в. Румънско влияние върху някои български говори. „Zbornik u čast Stjepana Ivšića (1889 — 1962)“, Zagreb, 1963.
- Георгиев 1968: V l. G e o r g i e v. Le problème de l'union linguistique balkanique. „Actes du premier Congrès international des études balkaniques et sud-est européennes. Vol. VI. Linguistique“. Sofia, 1968.
- Граур 1929: A l. G r a u r. Nom d'agent et adjectif en roumain. Paris, 1929.
- Граур 1969: A l. G r a u r. Tendințele actuale ale limbii române. București, 1969.
- Гълъбов 1961: И. Г ъ л ъ б о в. Стари български езикови ареали на дако-румънската езикова територия. „Език и литература“, 1961, № 4.
- Гълъбов 1962: И. Г ъ л ъ б о в. Проблемът за члена в български и румънски език. София, 1962.
- Гълъбов 1963: И. Г ъ л ъ б о в. Румънските числителни редни (Към въпроса за българско-румънските езикови отношения). „Славистичен сборник“. София, 1963.
- Гълъбов 1966: И. Г ъ л ъ б о в. Български номина агентис като прилагателни в румънски и албански. „Български език“, 1966, № 4.
- Гъмulesку 1965: D. G ă m u l e s c u. Imprumuturi românești și aromânești în argouție sud-slave. „Studii și cercetări lingvistice“, 1965, № 4.
- Гъмulesку 1974: Д. Г а м у л е с к у. О румыно-болгарской антропонимической интерференции. „Actes du XIe Congrès international des sciences onomastiques“, vol. I. Sofia, 1974.
- Дан 1979: I. D a n. A propósito de la postposición del artículo rumano. „Revue de linguistique romane“ (Lyon-Paris), 1979, № 169 — 170.
- Денсусиану 1925 — 1926: O. D e n s u s i a n u. Semantism anterior despărțirii dialectelor române. „Grai și suflet“, II, 1925, № 1; 1926, № 2.
- Денсусиану 1975: O. D e n s u s i a n u. Opere (Editie îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu, I. Șerb). Vol. II. Histoire de la langue roumaine. București, 1975.
- Джамо-Дяконоша 1971: L. D j a m o - D i a c o n i ț a. Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV și XV. București, 1971.
- Джамо, Стойкович 1962: L. D j a m o, O. S t o i c o v i c i. Din terminologia socială a documentelor slavo-românești din sec. al XIV-lea și al XV-lea. „Romanoslavica“, VI, 1962.
- Димчев 1974: К. Д и м ч е в. Морфологично-синтактични модели, установени под румънско влияние в българския говор на с. Валя-Драгулуй (Румъния). „В памет на проф. Стойко Стойков (1912 — 1969). Езиковедски изследвания“. София, 1974.
- Добрев 1970: И. Д о б р е в. Суфиксите -ул и -ур в български език. „Известия на Института за български език“, XIX, 1970.
- Дуриданов 1960: И. Д у р и д а н о в. Нови данни от топонимията за изчезнало румънско население в Софийско. „Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски“. София, 1960.
- Дуриданов 1968: И. Д у р и д а н о в. Балкански етимологии. „Български език“, 1968, № 4 — 5.

- Дуриданов 1973: И. Дуриданов. Славянско-румънски отношения в антропонимията. „Zbornik Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafaříka v Košiciach“, XXII, 3, 1973.
- Жечев 1970: Н. Жечев. Браила и българското културно национално възраждане, София, 1970.
- Завера 1971: М. Завера. Няколко румънски думи в поезията на И. Вазов. „Български език“, 1971, № 6.
- Займов 1958: Й. Займов. Гръцки и романски елементи в пирдопската топонимия. „Изследвания в чест на акад. Д. Дечев по случай 80-годишнината му“. София, 1958.
- Займов 1973: Й. Займов. Български географски имена с -jъ. София, 1973.
- Зайдел 1958: E. Seidel. Elemente sintactice slave în limba română. București, 1958.
- Зандфелд 1930: K. r. Sandfeld. Linguistique balkanique. Problèmes et résultats. Paris, 1930.
- Здренгя 1967: M. Zdrenghea. Elemente slavone în limba română. „Cercetări de lingvistică“, 1967, № 2.
- Иванчев 1976: С. в. Иванчев. Случай влияния румынского языка на болгарский. „Южнословенски филолог“, XXXII, 1976.
- Ивьнеску 1980: G. I v â n e s c u. Istoria limbii române. Iași, 1980.
- Изследвания по словообразуване 1959 — 1972: Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română, t. I — VI. București, 1959 — 1972.
- Илиев 1925: А. т. Т. Илиев. Румънска топонимия от славяно-български произход. „Сборник на Българската академия на науките“, XVII, 1925.
- История на България 1954: История на България (в 2 тома, под ред. на Д. Косев и др.), т. I. София, 1954.
- История на Румъния 1960: Istoria României. Academia RPR. Vol. I. București, 1960.
- История на румънския език 1978: Istoria limbii române (Coordonator: Fl. Dimitrescu). București, 1978.
- Йордан 1963: I. I o r d a n. Toponimia românească. București, 1963.
- Кандря, Денсусиану 1907 — 1914: I. — A. C a n d r e a, O. D e n s u s i a n u. Dicționarul etimologic al limbii române. București, 1907 — 1914.
- Канчел 1921: P. C a n c e l. Termenii slavi de plug în dacoromână. București, 1921.
- Капидан 1923: T. h. C a p i d a n. Raporturile lingvistice slavo-române. I. Influența română asupra limbii bulgare. „Dacoromania“, III, 1923.
- Капидан 1926: T. h. C a p i d a n. Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei balcanice. Cluj, 1926.
- Келару 1941: V. G. r. C h e l a r u. Influențe literare românești în opera dramaturgului bulgar Dobri Voinikov. București, 1941.
- Келару 1973: V. G. r. C h e l a r u. Le développement du bulgare littéraire au XIX siècle. Facteurs extralinguistiques. „Rapports et communications présentées au VIIe Congrès International des Slavistes, Varsovie, 21 — 27. 08. 1973“. Craiova, 1973.
- Келару 1976: V. G. r. C h e l a r u. Elemente românești în limba și literatura bulgară din sec. al XIX-lea în context sud-est european. București, 1976 (Rezumatul tezei de doctorat).
- Константинеску 1963: N. A. C o n s t a n t i n e s c u. Dicționar onomastic românesc. București, 1963.
- Кржепински 1948: M. K ř e p i n s k ý. L'infinifit abrégé du roumain, imitation du slave? „Romanoslavica“, 1948.
- Мазилу 1974: Д. Х. М а з и л у. Една славянско-румънска семантична успоредница. „Български език“, 1974, № 5.
- Макря 1961: D. M a c r e a. Probleme de lingvistica română. București, 1961.
- Миклошич 1860: F. r. M i k l o s i c h. Die slavischen Elemente im Rumunischen. Wien, 1860.
- Миклошич 1879: F. r. M i k l o s i c h. Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten. Wien, 1879.
- Милетич, Агура 1893: Л. М и л е т и ч, Д. Д. А г у р а. Дакорумъните и тяхната славянска писменост. „Сборник за народни умотворения“, IX, 1893.
- Мирчев 1958: К. М и р ч е в. Историческа граматика на българския език. София, 1958.

- Михъеску 1966: H. Mihăescu. Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea. București, 1966.
- Михъеску 1967: H. Mihăescu. L'influence byzantino-slave en roumain aux XIIIe et XIVe siècles. „Revue roumaine de linguistique“, 1967, № 6.
- Михъеску 1968: H. Mihăescu. L'influence byzantino-slave en roumain au XVe siècle. „Revue roumaine de linguistique“, 1968, № 1.
- Михъила 1960: G. Mihăilă. Imprumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic. București, 1960.
- Михъила 1963a: G. Mihăilă. Contribuții la studierea geografiei împrumuturilor slave în limba română (pe baza „Atlasului lingvistic român“). „Romanoslavica“, VII, 1963.
- Михъила 1963b: Г. Михайла. Книжнославянское влияние на румынский литературный язык (Лексика). „Romanoslavica“, IX, 1963.
- Михъила 1967: G. Mihăilă. Contribuții la studiul calcului lingvistic (Pe baza textelor biligve slavo-române din sec. al XVI-lea). „Studii și cercetări lingvistice“, 1967, № 5.
- Михъила 1971: G. Mihăilă. Criteriile determinării împrumuturilor slave în limba română. „Studii și cercetări lingvistice“, 1971, № 4.
- Михъила 1973a: Г. Михайла. Книжнославянский литературный язык в румынских княжествах и его характерные лексические черты. „Доклады и сообщения, представленные на VII Международном съезде славистов, Варшава, 1973“. Бухарест, 1973.
- Михъила 1973b: G. Mihăilă. Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești. București, 1973.
- Младенов 1966: M. С. л. Младенов. Една морфологично-синтактична успоредница в български и румънски език. „Български език“, 1966, № 4.
- Младенов 1967: M. S. Mladenov. Influența românească asupra graiului bulgar din Novo Selo. „Romanoslavica“, XV, 1967.
- Младенов 1970a: M. С. л. Младенов. Несколько лексических румынских заимствований в северовосточных болгарских говорах (По данным Болгарского диалектического атласа, т. II, 1966). „Балканско езикознание“, 1970, № 2.
- Младенов 1970b: M. С. л. Младенов. Една морфологична успоредница в български и румънски език. „Известия на Института за български език“, XIX, 1970.
- Младенов 1971: M. С. л. Младенов. Румънски лексикални елементи в „Немили-недраги“ и „Хъшове“ от Ив. Вазов. „Български език“, 1971, № 6.
- Младенов 1972: M. S. Mladenov. Elemente românești în terminologia populară bulgară din domeniul îmbrăcăminte. „Cercetări de lingvistică“, 1972, № 2.
- Младенов 1974: M. Младенов. Из болгарско-румынской лингвистической географии (К проблемам диалектной конфронтации заимствований болгарского характера в румынском языке). „IIIe Congrès international d'études du sud-est européen. Resumé des communications“, t. II. București, 1974.
- Младенов 1975: M. S. l. Mladenov. Influențe românești în Abecedarul bulgăresc al lui Petăr Beron (Brașov, 1824). „Studii și cercetări lingvistice“, 1975, № 2.
- Младенова 1979: O. Младенова. Сравнителен анализ на една лексико-семантична група глаголи в българския и румънския език. „Съпоставително езикознание“, 1979, № 6.
- Младенова 1980: O. Mladenova. Parallelismes morphosyntaxiques bulgaro-roumains. „Linguistique balkanique“, 1980, № 2.
- Мойсе 1975: И. Мойсе. Несколько болгарских топонимических названий румынского происхождения. „Actes du XIe Congrès international des sciences onomastiques“, t. II. Sofia, 1975.
- Нандриш 1925: G. Nandriș. Les diphtongues à liquides dans les éléments slaves du roumain. „Mélanges de l'Ecole Roumaine en France“, 1925, Seconde partie.
- Нестореску 1968: V. Nestorescu. Un fenomen de bilingvism româno-bulgare (opoziția tu-voi în exprimarea politeții). „Studii și cercetări lingvistice“, 1968, № 6.
- Нестореску 1971a: V. Nestorescu. Contacte lingvistice românobulgare (Pe baza datelor unui grai românesc din RP Bulgaria). „Studii de slavistică“, vol. II. București, 1971.
- Нестореску 1971b: V. Nestorescu. Cuvinte românești în limba bulgară. „Studii de slavistică“, vol. II, București, 1971.

- Нестореску 1975: V. N e s t o r e s c u. Despre originea unor toponime bulgărești în -енел (-иел). „Limba română”, 1975, № 3.
- Никулеску 1965: A. I. N i c u l e s c u. Individualitatea limbii române între limbile românice. Contribuții gramaticale. București, 1965.
- Ница-Армаш и др. 1968: S. Nița-Armaș, N. Pavliuc, D. Gămulescu, T. Pleter, M. Mitu, E. Timofte, M. Osman-Zavera, I. Rebușapcă, T. Alexandru, D. Zavera, A. Tănăsescu. L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves. „Romanoslavica”, XVI, 1968.
- Ничева 1965: К. Н и ч е в а. Езикът на Софрониевия „Неделник” в историята на българския книжовен език. София, 1965.
- Олтяну 1960: P. O l t e a n u. Contribuții la studiul slavonismelor lexicale din textele rotacizante. I. Substantivele. „Studii și cercetări lingvistice”, 1960, № 3.
- Олтяну 1975: Slava veche și slavona românească (Coordonator: P. Olteanu). București, 1975.
- Осман-Завера 1977: M. O s m a n - Z a v e r a. Imprumuturi lexicale românești în graiurile limbii bulgare. București, 1977 (автореферат на дисертация).
- Панантеску 1958: P. P. P a n a n t e s c u. Urme din vremea orinduirii feudale în vocabularul limbii române. „Studii și cercetări lingvistice”, 1958, № 2.
- Панантеску 1963: П. П. П а н а н т е с к у. Характерные черты славяно-румынской литературы. „Romanoslavica”, IX, 1963.
- Папахаджи 1908: P e r. P a p a h a g i. Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen. „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, XIV, 1908.
- Папахаджи 1927 — 1929: T. P a p a h a g i. Dispariții și suprapuneri lexicale. „Grai și suflet”, 1927, № 1; 1929, № 1.
- Петканов 1974: I. P e t k a n o v. Considérations sur les éléments roumains dans la langue bulgare. „Analele Societății de limbă română” (Zrenjanin — Yougaslavie), 1974.
- Петрович 1931 — 1933: E. P e t r o v i c i. Cuvinte argotice sud-slave de origine românească. „Dacoromania”, VIII, 1931 — 1933.
- Петрович 1938: E. P e t r o v i c i. Les éléments slaves d'origine savante en roumain et les suffixes -anie, -enie. „Balcenia”, 1938.
- Петрович 1956: E. P e t r o v i c i. Influența slavă asupra sistemului fonemelor limbii române. București, 1956.
- Петрович 1959: E. P e t r o v i c i. Dezvoltarea studiilor de slavistică în țara noastră. în ultimii 15 ani. „Studii și cercetări lingvistice”, 1959, № 3.
- Петрович 1963: E. P e t r o v i c i. Raportul dintre izoglozele dialectale slave și izoglozele elementelor slave ale limbii române. „Romanoslavica”, VII, 1963.
- Петрович 1970: E. P e t r o v i c i. Studii de dialectologie și toponimie (Volum îngrijit de I. Pătruț, B. Keleman, I. Mării). București, 1970.
- Погирк 1960: C. P o g h i r c. Vocalele rom. â, alb. ë, bulg. ъ și oscilația a/e în grafia cuvintelor trace. „Studii și cercetări lingvistice”, 1960, № 3.
- Полевой 1972: Л. Л. П о л е в о й. Формирование основных гипотез происхождения восточнороманских народностей Карпато-дунайских земель. „Юго-Восточная Европа в средние века”. Кишинев, 1972.
- Примов 1965: Б. П р и м о в. Създаването на втората българска държава и участието на власите. „Българо-румынски езикови връзки и отношения през вековете (XII — XIX в.)”, т. I. София, 1965.
- Пушкарчу 1976: S. P u ș c a r i u. Limba română. Vol. I. Privire generală. București, 1976.
- Пътруц 1971: I. P â t r u ț. Le roumain sută „cent” et le problème des premières relations linguistiques slavo-roumaines. „Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și de filologie romanică”, vol. II, București, 1971.
- Пътруц 1974: I. P â t r u ț. Studii de limbă română și de slavistică. Cluj, 1974.
- Пътруц 1975: I. P â t r u ț. Relații onomastice slavo-române. „Cercetări de lingvistică”, 1975, № 2.
- Романски 1910: S t. R o m a n s k i. Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen. „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, XV, 1910.

- Росети 1964: A. I. Rosetti. Istoria limbii române. Vol. III. București, 1964.
- Росети 1968: A. I. Rosetti. Istoria limbii române. București, 1968.
- Росети, Казаку, Ону 1971: A. I. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu. Istoria limbii române literare. București, 1971.
- Русинов 1966: Р. Русинов. Существование имен за лица със суфикс *-аш* в съвременния български език. „Български език“, 1966, № 4.
- Семчински 1973: С. т. Семчински. Данните на българските народни говори и румънските думи с латино-славянска етимология. „Език и литература“, 1973, № 2.
- Семчински 1974: С. В. Семчинский. Семантична интерференция мов. На материали слов'яно-східнороманських мовних контактів. Київ, 1974.
- Семчински 1975: С. В. Семчинский. Билингвизм и заимствование метафор. На материале славяно-восточнороманских языковых контактов. „Филологические науки“, 1975, № 4.
- Семчински 1977: С. В. Семчинский. Лексико-семантические интерференции славянского происхождения в дакорумынском ареале. „Ареальные исследования в языкознании и этнографии“, Ленинград, 1977.
- Симеонов 1958a: Б. Симеонов. За някои румънски думи в българските народни говори. „Omăgiu lui Iorgu Iordan“, București, 1958.
- Симеонов 1958b: Б. Симеонов. Влиянието на румънски език върху езика на българските възрожденци и революционери-емигранти. „Cercetări de lingvistică“, III, 1958.
- Симеонов 1960: Б. Симеонов. Някои въпроси около „Речник на езика на Хр. Ботев“. „Български език“, 1960, № 6.
- Симеонов 1964: Б. Симеонов. Влиянието на румънската лексика върху езика на Г. С. Раковски. „Известия на Института за български език“, XIV, 1964.
- Симеонов 1967: B. Simeonov. L'influence roumaine sur le lexique de Chr. Botev. „Linguistique balkanique“, 1967, № 2.
- Симеонов 1972: B. Simeonov. Localități cu denumiri slavo-române în regiunea Sofia. „Studii și cercetări lingvistice“, 1972, № 2.
- Симеонов 1973: Б. Симеонов. Към въпроса за румънската лексика в българския книжовен език преди Освобождението. „Славистичен сборник“, София, 1973.
- Симеонов 1975: B. Simeonov. Elemente lexicale românești în opera lui L. Karavelov. „Studii și cercetări lingvistice“, 1975, № 2.
- Скок 1920: P. Skok. Einige Wortklärungen. „Archiv für slavische Philologie“, XXXVII, 1920.
- Словообразуване 1978: Formarea cuvintelor în limba română. Vol. II. Prefixele (Redactori responsabili Al. Graur și M. Avram). București, 1978.
- Соломон 1969: V. Solomon. Despre calcule lingvistice din textele bilingve slavo-române. „Limba română“, 1969, № 4.
- Стойков 1958: С. т. Стойков. Румънски влияния в лексиката на българския банатски говор. „Omăgiu lui Iorgu Iordan“, București, 1958.
- Стойков 1966: С. т. Стойков. Българско-румънски езикови успоредности. Две фонетични явления в български и румънски език. „Език и литература“, 1966, № 6.
- Турдяну 1947: E. Turdeanu. La littérature bulgare du XIVe siècle et sa diffusion dans les pays roumains. Paris, 1947.
- Фишер 1965: I. Fischer. Cuvinte panromanice absente din limba română. „Studii și cercetări lingvistice“, 1975, № 6.
- Фишер 1975: I. Fischer. Originea latină a neutrilor românesc. „Studii și cercetări lingvistice“, 1975, № 6.
- Фотич 1956: T. Fotitch. Abstract Terminology in the Rumanian Version of the Liturgy of Saint John Chrysostomos. „Orbis“, 1956, № 1.
- Хашдеу 1869: B. P. Hasdeu. Limba slavă la români. „Traian“, I, 1869.
- Хашдеу 1876: B. P. Hasdeu. B. de Courtenay și dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s-au introdus slavismele în limba română. București, 1876.
- Цонев 1921: Б. Цонев. Езиковни взаимоотношения между Българи и Румъни. София, 1921.

- Чихак 1870—1879: A. I. Cihac. Dictionnaire d'étymologie, daco-romane. I. Eléments latins comparés avec les autres langues romanes. 1870; II. Eléments slaves, magyars, turcs, grecs-modernes et albanais. Francfort s/M, 1879.
- Шадбей 1952: I. Şiadbei. Persistența cazurilor latine în România orientală. „Mélanges Mario Roques“, t. IV. Paris, 1952.
- Шелудко 1927: D. Scheludko. Lateinische und rumänische Elemente im Bulgarischen. „Balkan-Archiv“, III, 1927.
- Шъйняпу 1887: L. Şăineanu. Incercare asupra semasiologiei limbii române. Bucureşti, 1887.
- Щайнке, Врачу 1975: K. Steinke, A. Vraciu. Ein phraseologischer Balkanismus. „Revue roumaine de linguistique“, 1975, № 5.
- Яцимирски 1903: А. И. Яцимирский. Румыно-славянские очерки. Книжное влияние славянского языка на румынский. Варшава, 1903.
- Яцимирски 1904: А. И. Яцимирский. Из славяно-румынских семасиологических наблюдений. „Известия отделения русского языка и словесности Академии наук“, 1904, № 2.
- Яцимирски 1906: А. И. Яцимирский. Из истории славянской письменности в Молдавии и Валахии, XV—XVII в. Варшава, 1906.